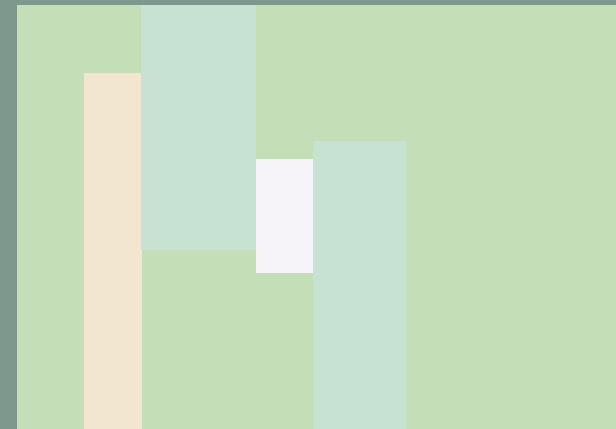

Процеси in absentia:

місце в національному правосудді
в умовах збройного конфлікту

ULAG
UKRAINIAN
LEGAL
ADVISORY
GROUP

INTERNATIONAL
RENAISSANCE
FOUNDATION

Проблеми у національному законодавстві:

- обов'язковою умовою процесу in absentia за Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України є оголошення особи у міжнародний та/або міждержавний розшук. Згідно Інтерполу запити щодо підозрюваних у вчиненні злочинів у зоні збройного конфлікту є політично вмотивованими, а тому не підлягають виконанню;
- чинне кримінальне процесуальне законодавство не забезпечує рішення щодо проблем, пов'язаних з етапами процесу in absentia: оголошення підозрюваного у міжнародний та/або міждержавний розшук, порядок встановлення особи під час підготовчого судового засідання, можливість оскарження винесеного рішення обвинуваченим;
- якщо особа переховується від правосуддя та необхідно здійснювати процес in absentia, КПК України не визначає як інформувати особу про прийняті процесуальні рішення або виклики щоб забезпечити її належне повідомлення;
- під час розгляду справ, суди вважають, що особи у процесі не набувають статусу підозрюваного у відповідності до КПК України. Як результат вони відмовляють у відкритті спеціального провадження за відсутності обвинуваченого (in absentia).

Яка мета застосування процедури *in absentia*?

Основний мотив – статистика:
необхідність винести якомога більше обвинувальних вироків у згаданій категорії злочинів.

Основний мотив – ефективне правосуддя: дотримання балансу між інтересами правосуддя та забезпеченням справедливого процесу.

Формальний підхід, що призведе до марної витрати ресурсів (людського часу, зусиль та коштів) і при цьому неефективним процесам.

Субстантивний підхід: збереження ресурсів (людського часу та зусиль, коштів), ефективний процес слідства та розгляду справи.

Порушення права обвинуваченого на справедливий суд. В результаті збільшення скарг до міжнародних судових установ проти України.

Забезпечення прав всіх сторін процесу, посилення спроможності національної правоохоронної системи, підняття довіри до неї з боку суспільства.

Забезпечення інтересів правосуддя: основним завданням кожного кримінального процесу є встановлення об'єктивної істини. Зважаючи на те, що процеси *in absentia* в Україні розглядаються як можливість притягнути до відповідальності винних за тяжкі наслідки збройного конфлікту, законодавчі норми та судова практика має зберігати баланс між запитом на правосуддя та інтересами правосуддя.

Належне повідомлення: практика Європейського суду з прав людини (*Sanader v Croatia, Sejdic v Italy, Stoyanov v Bulgaria*), Комітету ООН з прав людини (*Мбенге проти Заїру*), Міжнародного кримінального суду (*справа проти Саїфа Аль-Іслама Гаддафі*) визначає, що на державі лежить обов'язок здійснити всі необхідні кроки для того, щоб особа мала всю інформацію про процес, який здійснюється проти неї.

- Залишити лише умову розміщення підозрюваної особи у розшук, якщо невідоме місцезнаходження або якщо відоме, але відсутні ефективні механізми повідомлення особи, та змінити строки, які мають застосовуватись, якщо особа перебуває у розшуку.
- Доповнити ст. 281 КПК України щодо оголошення розшуку підозрюваного: "Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме або особа перебуває за межами України, або на тимчасово непідконтрольних територіях та не з'являється без поважних причин на виклик слідчого, прокурора за умови його належного повідомлення про такий виклик, то слідчий, прокурор оголошує його розшук.
- Доповнити та/або розширити засоби та зміст повідомлення про підозру, повістки про виклик підозрюваного, який ухиляється від участі у розслідуванні. Як варіант – створити єдиний інформаційний портал з метою поширення серед громадськості загальнодоступної інформації про зміст, хід та наслідки досудових та судових проваджень в зв'язку зі збройним конфліктом, а також забезпечення можливості отримувати більш детальну закриту інформацію про особу у таких провадженнях після проходження відповідною особою належної онлайн верифікації (ЕЦП, банк-ID тощо).
- В якості можливості для повідомлення можна використовувати комунікацію з РФ, наприклад, шляхом направлення повістки рекомендованим листом до компетентного органу в РФ, який відповідає за реєстрацію місця проживання або місця перебування особи (МВС РФ), як держави яка здійснює ефективний контроль над частиною території України з відповідним обґрунтуванням. Zobov'yazati osib, yakі berut'ya uchast' v «obmіnakh», pidpisuvati dokument pro te, sho voni proinformovanі pro pidozru/vіdkritu krimіnalnuyu spravu shodo nix і надавати адресу та вказувати спосіб зв'язку перед звільненням.

Справедливість процесу: одним із основоположних прав людини залишається право на справедливий суд. Як доводить практика Європейського суду з прав людини, процеси *in absentia*, які не дозволяють у повній мірі реалізувати дане право, можуть потенційно сприйматися як такі, що порушують ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. В якості додаткових гарантій справедливості процесу, варто зважати також на принцип остаточності рішення суду (*res judicata*) та передбачити додаткові можливості для перегляду рішення, винесеного в процесі *in absentia*.

- Розширити передбачений в ст. 297-5, ч.3 ст. 323 КПК України перелік засобів направлення повістки про виклик відкритим списком ефективних заходів повідомлення.
- Необхідні зміни до статей 42, 135 та 136 КПК України. Зокрема, у ст. 42 КПК України передбачити, що підозрюваним є також особа, встановленим місцем проживання якої є тимчасово окупована територія України. Крім того, ст. 135 КПК України доповнити наступним змістом: «у разі здійснення кримінального провадження щодо злочинів, зазначених у ч. 2 ст. 297-1 КПК України, повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається у спосіб, передбачений частиною першою статті 297-5 КПК України, а також її інформування іншими можливими способами». У ст. 136 КПК України передбачити, що особа, яка проживає на тимчасово окупованій території України, вважається належним чином ознайомлена зі змістом повістки про виклик з моменту її вручення у порядку, визначеному частиною першою статті 297-5 КПК України, а також її інформування іншими можливими способами.
- В частині 3 статті 323 КПК України перед словами «судовий розгляд» доповнити «підготовче судове засідання».
- Встановити додаткові гарантії права на скасування вироку та перегляд справи в загальному порядку або передбачити перегляд обвинувального вироку, ухваленого за процедурою *in absentia*, для засуджених, які доведуть, що їх належно не викликали повісткою про виклик та вони не знали про притягнення їх до кримінальної відповідальності та/або про ухвалення вироку, або знали, але з поважних причин не змогли реалізувати своє право на участь у судовому розгляді чи на оскарження судового рішення в установлені законом строки особисто або через захисника. Це може бути реалізовано через право подати апеляційну чи касаційну скаргу протягом певного строку з часу отримання чи

ознайомлення з вироком або фактичного затримання засудженого та вручення копії вироку незалежно від того, чи подавав таку скаргу раніше адвокат, залучений державою або спеціальна процедура подібна до перегляду вироку за нововиявленими чи виключними обставинами (розгляд заяви про перегляд вироку, за результатами чого суд відмовляє у її задоволенні або задовольняє її та скасовує обвинувальний вирок з призначенням нового розгляду кримінального провадження в повному обсязі чи в певній частині; новий розгляд кримінального провадження в обсязі, визначеному на попередньому етапі).

Недопущення подвійної відповідальності (non bis in idem): розглядаючи питання відповідальності за найтяжчі злочини на різних рівнях (національному та міжнародному), Міжнародний кримінальний суд у своїй практиці наголошує, що повнота та якість процесу на національному рівні, належна кваліфікація діянь та недопущення застосування амністії чи помилувань щодо винних у вчиненні найтяжчих міжнародних злочинів унеможлиблює повторний розгляд тих же злочинів щодо того ж обвинуваченого міжнародною судовою інстанцією.

- Передбачити додаткові гарантії щодо неможливості повторного притягнення особи, по відношенню якої вирок, винесений в рамках процедури *in absentia*, вступив у законну силу.